

EL CAPBREU DE TORROJA DEL PRIORAT DEL 1744*

Josep M.T. Grau i Pujol

Roser Puig i Tàrrach

Introducció d'emogràfica

Abans d'endinsar-nos en l'estudi del capbreu del 1744 (1), farem un breu repàs a l'evolució de la població de Torroja del Priorat, a partir del buidatge dels llibres sacramentals del 1670 al 1720 conservats a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona.

Es tracta de cinquanta anys marcats per un fort sotrac, la Guerra de Successió i la fam i les epidèmies que hi anaren associades, que afectà negativament a la població: del 1701 al 1710 es concentren una tercera part dels difunts de tot el període, amb quaranta defuncions el 1706, quan la mitjana va de cinc a deu al llarg del període. L'any 1711 el conflicte bèl·lic arribà a la zona. I, tot i la manca d'anotacions de les defuncions en el llibre corresponent, tenim testimonis notariais de morts violentes, com ara l'aixecament d'un cadàver pel batlle i jutge, Mateu Tost, el 3 de febrer a Torroja, d'un home de "cabell i barba rossa tirant a roig de edat segons son aspecte de trenta anys poch més o menos" (2). La descripció és minuciosa: "Té una ferida en la galta dreta que la té xafada y denota haverse fet ab algun còdol o pedra que li han tirat en la cara, y detrás lo coll, davall la vaynella o clatell, té un forat rodó que denota haverse fet ab bala eixida de alguna arma de foch, y en la espalla dreta té altre forat tirant més a llarg que redó que denota haverse fet ab daga o altre instrument punxant (...), y en la dita espalla dreta té un cop que denota haverse fet ab alguna pedra que li han tirat, per estar blau y contuc".

El dia 6 d'abril a Gratallops es troba el cadàver de l'espardenyer Miquel Arbolí, a l'entrada de casa seva, amb tres ferides de bala al pit dret, al pit esquerra i al gargamell, disparades per una escopeta situada en un lloc alt (3). Vuit dies més tard, a Poboleda, es troba un cos d'un home mort despullat, de cabell i barba negres, d'uns trenta-cinc anys, amb ferides de bala als ronyons, al mig del cap i a la mà esquerra, a més d'algunes contusions al coll i al braç esquerra. Es pot identificar com a Baptista Juncosa, pagès i soldat natural de Porrera (4).

Finalment, el 24 de desembre del mateix any, la vigília de Nadal, apareix al portal de la conreria del Monestir d'Escaladei un home d'uns vint-i-cinc anys, amb armes i vestit de soldat, mort amb una ferida de bala al mig del cap i als pits.

El balanç demogràfic és un lleuger però constant creixement vegetatiu al llarg d'aquests cinquanta anys, que s'accentua passat el tràngol de la guerra, i que continuarà amb més força la segona meitat del segle XVIII, i es traduirà en nous establiments i noves roturacions de terra.

EVOLUCIÓ DEMOGRÀFICA DE TORROJA (1670-1720)

ANY	NATALITAT	MORTALITAT	MATRIMONIS	CREIX. VEGETATIU
1670	6	3	1	3

1671	10	4	0	6
1672	2	7	1	-5
1673	9	3	1	6
1674	5	7	1	-2
1675	3	3	1	0
1676	6	4	1	2
1677	5	5	3	0
1678	2	5	5	-3
1679	5	9	1	-4
1680	12	2	2	10
1681	3	6	2	-3
1682	9	8	2	1
1683	9	5	9	4
1684	7	7	3	0
1685	10	6	3	4
1686	7	11	0	-4
1687	7	5	3	2
1688	9	8	0	1
1689	7	4	1	3
1690	8	5	3	3
1691	6	9	4	-3
1692	5	7	2	-2
1693	11	5	0	6
1694	9	11	2	-2
1695	4	5	3	-1
1696	13	5	2	8
1697	8	13	0	-5
1698	13	7	2	6
1699	13	13	1	0
1700	12	3	2	9
1701	11	8	1	3
1702	9	5	2	4
1703	9	15	2	-6
1704	12	8	5	4
1705	9	4	3	5
1706	8	40	0	-32
1707	12	4	3	8
1708	8	13	1	-5
1709	8	11	1	-3
1710	5	11	2	-6
1711	11	-	3	-
1712	12	4	2	8
1713	5	3	3	2
1714	7	7	0	0
1715	12	2	2	10
1716	9	6	8	3
1717	12	5	4	7
1718	10	10	7	0
1719	18	7	-	9
1720	7	-	-	-

El capbreu del 1744

El capbreu és l'eina del senyor per a demostrar a cada generació de pagesos qui és qui ostenta el domini directe, i legitimar un cop més tots els censos a què

estan sotmesos en terres i cases, amb tots els drets que li pertoquen sobre ells (fadiga, lluïisme, empara, firma...).

El capbreu, a diferència dels recomptes fiscals (estimes i cadastres), a més de facilitar informació de l'estructura de la propietat (repartiment de la terra de forma nominal) i de la distribució dels conreus, aporta dades sobre la transmissió de la propietat, quan i de quina manera es produeix. El coneixement d'aquesta per altres mètodes, com ara el buidatge dels protocols notariais, seria una tasca impossible, donada la destrucció de bona part dels manuals notariais.

A Torroja, el senyor jurisdiccional era la cartoixa d'Escaladei. Per a realitzar el capbreu, la comunitat delegava les funcions a un monjo, el procurador i síndic, el 1744 el pare Baltasar Gil de Frederic, el qual havia de prendre jurament "de fidelitat, ab sacrament y omenatge, que tots los vassalls són tinguts a son natural senyor segons las constitucions del present Principat de Catalunya". El protocol era de la següent manera: en primer lloc revocava el batlle prenent-li el bastó de comandament, després manava als representants que convoquessin tots els caps de casa amb propietats al terme, de tres en tres, davant la seva presència, per a fer l'homenatge i declarar els seus béns. La possessió s'executava de forma simbòlica entrant i sortint el monjo procurador dels portals, pronunciant aquestes paraules: "si portas y claus y agué, auria tancat y obert aquellas y auria entregat las claus al regidor decano de dit lloc, per a què las guardàs y las tingués en custòdia"; i per prendre possessió del terme "mirant a totas parts tant quant pogue veurer".

Prendre possessió de la terra era reivindicar els impostos a què s'havien traduït la fidelitat i l'homenatge. Hem elaborat el següent quadre de tots els delmes i prestacions que suportaven els pobles de Torroja, Vilella Alta, Gratallops i Porrera del seu senyor:

PRESTACIONS	TORROJA	VILELLA ALTA	GRATALLOPS	PORRERA
<i>Delmes</i>				
Grans	10ena.	10ena.	11ena.	10ena.
Llegums	10ena.	10ena.	10ena.	10ena.
Hortalisses	11ena.	11ena.	10ena.	10ena.
Cànem	11	11	11	10
Lli	11	11	-	-
Olives	11	12	11	10
Verema	11	10	10	10
Safrà	11	11	-	-
Moreres	11	10	11	10
Ametlles	11	11	11	10
Nous	11	-	-	10
Figues	11	11	11	10
Panses	11	-	16	10
Bestiar	11	10	11	10
Porcs	11	11	-	10
Llana	no paga	11	no paga	-
Formatge	no paga	11	no paga	-

PRESTACION	TORROJA	VILELLA ALTA	GRATALLOPS	PORRERA
<i>Emprius</i>				

Aigües	Dret d'establiment a totes Quatre poblacions			
Pastures	Dret	dret	-	-
Bosc(Ilenya)	dret	dret	dret	-
Mines	-	dret	establiment	-

PRESTACION S	TORROJA	VILELLA ALTA	GRATALLOP S	PORRERA
Prestació personal				
Batuda	1 jornal	1 jornal	1 jornal	-
Tragí	1 jornal	1 jornal	1 jornal	-
Cavar	1 jornal	1 jornal	-	-

PRESTACION S	TORROJA	VILELLA ALTA	GRATALLOP S	PORRERA
Drets				
Molins	16	16	18	Dret establiment
Forn de pa	puja	puja	puja	puja
Carnisseria	-	establiment	cens	cens
Ferreria	1/3 lloçol a les quatre poblacions			
Forn metall	-	-	-	Dret establiment
Cens honor	10	5	5	-

Cens honor 10 5 5 -

Els **delmes** són proporcionals a la collita, un percentatge sobre aquesta. Si bé el mot significa una desena part, en realitat la proporció variava, i sempre s'especifica quin és. Dels grans (blat, civada, ordi, mill i guixes) Gratallops pagava una mica menys, una onzena part, mentre la resta de pobles pagaven la desena: és a dir, de cada deu parts, calia donar-ne una al senyor, i les nou restants se les quedava el pagès. Els llegums plantats eren cigrons, faves, pèsols, llenties, fesols. Les hortalisses s'anomenaven "coses menudes" (cols, cebes, alls...). El cànem i el lli estan relacionats amb la indústria tèxtil, paral·lelament al seu conreu hom observa una proliferació de basses d'amarar cànem.

Les olives no eren un conreu gaire estès. En canvi, la verema estava en augment, i els de Torroja pagaven una mica menys, l'onzena part. La cartoixa costejava els ports del raïm des del camp a la vila, on tenia els trulls i cups. Una càrrega equivalia a set roves velles.

El safrà, un conreu preuat a l'edat mitjana només tributava delme a Torroja i a la Vilella Alta. Les moreres, molt abundants, estan relacionades directament amb l'explotació dels cucs de seda (veure apèndix). Entre els fruits secs destaquen les panses i les figues. Les panses es cobraven després de la collita, un cop netejades i assecades a cada casa particular, amb la prohibició

de vendre-les abans de ser delmades. A Gratallops els membres de l'ajuntament manifesten en la capbreuació l'augment de la seva producció: “se fan moltes pansas per a vendre vuy”. A Porrera es començà a pagar el delme de les figues el 1711.

A la ramaderia és on les prestacions són més complexes, i varien segons cada animal. A Torroja els pollets pagaven dos diners per casa i any. Pels porcells, pollins i vedells, si no arribaven als onze per a poder pagar el delme, hom pagava una quota fixa per cap. Pels cabrits i corders es passaven comptes per sant Marc, més enllà del qual no calia pagar per les cries, i si naixien bessons només en comptaven un. A Gratallops la cabra o ovella només delmava quan criava. Al mateix Gratallops i a Torroja la llet i la llana no pagaven delme.

A més del delme senyorial, els pagesos havien de pagar els impostos estatals (cadastre i personal), drets municipals en l'ús de serveis (molins, forns...), la primícia al rector, i el rèdit dels censals, en una època en què l'endeutament era estructural. Amb una economia precària, qualsevol despesa extraordinària –com el casament d'una filla, la compra d'un animal de tir, un enterrament- o una mala collita, feien trontollar la subsistència familiar.

Continuem amb els drets senyorials, amb els **emprius**. La cartoixa tenia el dret d'establiment de l'aigua, l'explotació del bosc i les riqueses del subsòl. Els regidors de Porrera declaraven que “tot lo temps de sa vida hem vist que lo monastir ha establert menes que se trobaven en lo terme”. Pel que fa el bosc, els de Torroja no podien fer carbó vegetal per a vendre sense llicència del monestir; i a la Vilella Alta els emprius eren sobre els arbres silvestres i la llenya de les terres no conreades. A Torroja també existia l'empriu de pasturar: no podia entrar bestiar foraster al terme sense llicència del prior, segons establiment signat el febrer del 1278.

Les **prestacions personals** estaven reduïdes a tres dies l'any: un dia per a batre (només els qui tenien animal per a fer-ho), un altre per a transportar els delmes (els monjos oferien menjar pels homes i ordi pels animals) i el tercer per a cavar les vinyes del senyor (cada casa tenia assignat un dia, en recompensa del qual rebia el menjar i un sou en metàl·lic).

Finalment, la cartoixa exercia diferents monopolis en serveis bàsics. Els habitants de Torroja estaven obligats a moldre el blat que produïen al Molí de la Bardina i pagar la moltura a la setzena. Els de Poboleda tenien la mateixa obligació, contra la qual (donada la distància) van reclamar al senyor, sol·licitant la construcció d'un molí a la població.

A més de la transformació en farina també era privativa del senyor la cocció del pa en el forn públic, en el qual calia pagar la “puja”, una part dels pans cuits que venia el forner als qui no feien pa. A Torroja la gestió del forn la portaven uns particulars al cinquanta per cent amb la cartoixa, el 1744 el forner era Francesc Comte, que l'havia comprat a carta de gràcia. A Gratallops i Porrera el monestir havia establert una carnisseria al municipi el 1704. També de la ferreria els monjos en tenien una part, en concret la tercera part del llusol.

El terme municipal

El terme de Torroja actualment és un dels més petits del Priorat històric. Pel seu interès toponímic presentem la transcripció de les afrontacions que aporta el capbreu:

“Comensant a sol ixent affronta ab lo terme de Poboleda, és a saber, ab lo Coll del Figueral, tota serra munt y aygua vessant fins al pla dit d'en Botifarra, y de aquí affronta ab lo terme de Porrera, és a saber, fins al final de na Pregatosa y aygua vessant fins al terme de Gratallops, és a saber, ab lo tossal dit de les Tortes ahont en temps passat fonch posat un molló en lo més alt de dit tossal de las Tortas per fra Pere Simó, procurador de ScalaDei, ab acistència dels jurats de Gratallops, Torroja y Porrera; de dit tossal baixa fins devall la Peixera, per la qual va la aygua al molí y de qui tota serra amunt aygua vessant fins a la hermita de Nostra Senyora de Consolació y de dita ermita tota serra avall, sempre aygua vessant fins al tossal dit del voltor, y aquí affronta ab lo terme de la Vilella Damunty de qui puja fins al tossal dit del mas den Franch, y de aquí va fins al cap de las Socarrades, ahont affronta ab lo terme de Masmorells, y de qui baixa tota serra avall y aygua vessant fins al cap del Serroll, y de qui baixa fins als corrals den Joan Gassull, y de qui passa al camí de Torroja que va a la Cartoixa, y de qui per los marjots enllà fins a la creu del tossal dit del molí de Bardina, y de qui tota serra amunt fins al cap del tossal dit dels Castellets, terme de Poboleda, y de qui tota serra avall fins el riu de Ciurana, y passant lo riu passa el sòl del barranch que hix del sòl del bosch de Bardina, y de qui puja al cap del bosch de Bardina, y den qui tota serra amunt aygua vessant fins al coll de Poboleda, ques ahont se ha comensat”.

Els declarants del capbreu

Destaquem l'elevat nombre de forasters, 32, que representen el 37% del total. Com és lògic, la majoria viuen als pobles veïns, a la Vilella Alta i a Poboleda, i són pagesos que treballen les propietats, moltes d'elles hereditades o rebudes en dot en haver-se casat amb una dona de Torroja.

Dels declarants de Torroja un 88% són pagesos, els artesans són molt minoritaris i l'activitat comercial gairebé nul·la. Si comparem la distribució professional amb la que coneixem pel capbreu de Porrera i Gratallops, observem que Torroja és la població a priori més agrícola de les tres i que Porrera és el lloc on el comerç i l'artesania estaven més desenvolupats. En realitat detectem a Torroja una destacable activitat artesanal del tèxtil, amb vuit basses d'amarar cànem, una ocupació més femenina que complementava els ingressos familiars de la terra. A més, la majoria de cases tenien una petita explotació de bestiar, per a l'autoconsum i per a la venda.

Llistat alfabètic dels declarants de Torroja

Aguiló, Ramon. Pastor

Alabart, Francesc. Moliner

Bessó, Joan. Pagès, casat amb Magdalena Bonet

Canyissà, Francesca.

Casals, Joan. Pagès, casat amb Teresa Esteve

Casals Martí, Pere. Pagès

Comte, Jacint. Pagès

Comte Mestre, Marià. Pagès
Comte Sentís, Josep. Fill de Maria.
Comte Vinyes, Francesc. Pagès
Cutxí, Josep. Rector
Escoda, Jaume. Pagès
Escoda, Josep. Pagès
Escoda, Josep. Pagès, casat amb Gràcia Franquet Montlleó
Escoda, Pere Joan. Pagès
Esteve, Josep. Pagès
Esteve, Ramon. Pagès
Fortuny, Josep. Pagès
Franquet, Pere. Pagès
Franquet Pujol, Francesc. Pagès
Franquet Pujol, Josep. Pagès
Gener, Martí. Pagès
Grifoll, Agustí. Pagès
Grifoll Ferrer, Pere. Pagès
Managuerra, Pau. Pagès
Marimon, Mateu. Pagès
Marimon Comte, Joan. Pagès
Massip, Joan. Pagès, casat amb Maria Sentís.
Montaner, Josep. Pagès
Montlleó, Ramon. Pagès
Osor, Josep.
Pagès, Felip. Pagès
Pallejà, Lluís. Pagès
Pallejà, Pere. Pagès
Pallejà Mestre, Rafael. Pagès
Peirí, Bernat. Fill de Francesca.
Pujol, Joan Josep. Pagès
Pujol, Mateu. Pagès
Rodriguez, Gertrudis. Viuda de S. Vaquer.
Sabater, Domènec. Casat amb Maria Bessó.
Sans, Agustí. Pagès
Sans, Pere. Pagès
Sentís, Andreu. Pagès
Sentís, Domènec. Pagès
Sentís, Josep. Pastor
Sentís Miralles, Francesc. Pagès
Sentís Miralles, Joan. Pagès
Sentís Montlleó, Domènec. Pagès

Sentís Sans, Pere Joan. Pagès
Sentís Vinyes, Josep. Pagès
Serres, Magdalena. Viuda Ayo.
Vall, Francesc. Pagès
Vernet, Joan. Pagès, casat amb Florentina Oliver.
Vinyes, Joan. Pagès

Llistat dels terratinents forasters

Amigó, Joan. Pagès de Poboleda.
Andreu, Maria. Viuda de Poboleda.
Anguera, Josep. Pagès de la Vilella Alta.
Borràs, Joan Baptista. Pagès de Poboleda.
Comte Sentís, Francesc. Boter de Porrera.
Criviller, Francesc. Pagès de la Vilella Alta.
Domènec, Joan Pau.. Pagès de Poboleda, casat amb Càndia Pujol.
Escoda, Miquel. De la Vilella Alta.
Extrems, Pere. Pagès de Poboleda, casat amb Cecília Vinyes.
Figueres, Josep. Pagès de la Vilella Alta.
Franquet, Jacint. Pagès de Gratallops.
Franquet, Josep. Pagès de Gratallops.
Franquet, Josep. Pagès de Porrera..
Guiamet, Úrsula. Viuda de Poboleda.
Ivorra, Bru. Pagès de Masmorells.
Llebaria, Joan. Pagès de la Vilella Alta.
Porqueres, Francesc. Pagès de Poboleda.
Pujol, Francesc. Pagès de la Vilella Alta.
Rebull, Joan. Pagès de la Vilella Alta..
Saco, Josep. Pagès de la Vilella Alta.
Sanahüja, Pere. Pagès de Montblanc.
Serrat, Manuel. Mestre de cases de Poboleda.
Serres, Miquel. Pagès de la Vilella Alta.
Simó, Josep i Joan. Pagesos de Poboleda.
Vaquer, Andreu. Pagès de la Vilella Alta.
Vernet, Josep. Pagès de la Vilella Alta.
Vernet, Miquel. Pagès de Vilella Alta.
Vilar, Llorenç. Pagès de la Vilella Alta, casat amb Rosa Contijoc.
Vinyes, Miquel. Pagès de la Vilella Alta, casat amb Caterina Esteve.
Vinyes, Tomàs. Pagès de la Vilella Alta.
Vinyes Anguera, Josep. Pagès de la Vilella Alta, casat amb Lluïsa Pujol.
Zamora, Antoni. Pagès de Poboleda.

Distribució de la propietat rústica

La propietat de la terra es presenta molt fragmentada en parcel·les de poca extensió. En total es comptabilitzen 339 parcel·les, 50 de les quals estan en mans de propietaris forasters (les hem diferenciades). El quadre-resum de la parcel·lació és el següent:

EXTENSIÓ (jornals)	NOMBRE DE PARCEL·LES		
	Propietaris Torroja	Propietaris forasters	Total
De 0 a 0,24	36	1	37
0,25 a 0,49	20	-	20
0,50 a 0,99	22	5	27
1 a 1,99	29	6	35
2 a 2,99	28	2	30
3 a 3,99	24	3	27
4 a 4,99	21	3	24
5 a 5,99	51	16	67
10 a 19,99	25	5	30
20 a 39,99	7	6	13
40 i +	3	1	4
No consta	23	2	25
TOTAL	289	50	339

Cada propietari de Torroja tenia una mitjana de 5,7 parcel·les que, traduïdes a jornals, representen 25,5 jornals per veí. Els forasters tenien una mitjana d'11,7 jornals repartits entre 4,2 parcel·les.

Entre la majoria, petits propietaris, trobem alguns grans terratinents que han anat concentrant la terra, comprant els trossos veïns en èpoques de crisi econòmica. Destaquen Rafael Pallejà Mestre (93,56 jornals), Francesc Comte Vinyes (del Mas del Comte, amb 82,75 jornals), Francesc Vall (casat amb Rosa Ferrer, amb 78,74 jornals), i a més distància, Magdalena Sentís i el seu fill Josep Comte Sentís (68,06 jornals) i Agustí Sans (63 jornals).

Distribució de la propietat urbana

El recompte del capbreu dóna un total de 51 cases al nucli urbà i 3 cases en el terme (dues masies i el molí de la Bardina), a les quals cal sumar la rectoria, que no declara. El nombre d'immobles coincideix amb el del cadastre del 1735. A més de les cases s'esmenten 20 corrals de bestiar (en el cadastre només la meitat), 6 basses d'amarar cànem, una bassa i un bassot sense especificar (en el cadastre també 8 basses). Onze declarants tenien una era o una part d'ella. Finalment, existia un forn, un molí, una font pública i un cup. Tenim notícies d'immobles propietats del senyor: la ferreria, la teuleria i una botiga. El 1810 es construirà una carnisseria, i el 1824 un hostel i una taverna. Per la toponímia detectem un hospital i el fossar o cementiri al costat de l'església parroquial.

En el perímetre urbà se citen nou patis, és a dir, nou solars. De fet, el nucli era molt més reduït que l'actual, només existien els següents carrers: Major, el que Baixa a la Plaça, la Plaça, el de Serra, el del Forn, el de Devall, el del Fossar i el de l'Hospital.

Transmissió de la propietat

El capbreu del 1744 ens permet conèixer la transmissió de la propietat d'un període de setanta-quatre anys, en fer referència a l'última capbreuació, realitzada el 1670. Un petit problema que se'ns presenta és la poca concreció – i a vegades la manca- de la datació de les escriptures notariales a què es fa referència. La majoria de cops se cita la forma de traspàs: herència per testament, donació en capítols matrimonials, compra-venda..., però el notari, el lloc i la data d'atorgament de l'escriptura resten en blanc. També alguna vegada no es concreta, llegim que la propietat fou rebuda per donació, sense especificar-ne el tipus, o per títols, és a dir, que pertany a la família des d'antic.

Els mecanismes més habituals de la transmissió de la propietat són tres: herència, donació en capítols matrimonials i compra-venda. Altres menys habituals són les permutes, les coherències, les donacions sense especificar, les restitucions, els establiments, la renúncia per deutoris o l'embargament per censals.

En l'herència, el capbreu té avantatges sobre la investigació en els testaments conservats en els protocols notariales. En els darrers no acostuma a aparèixer la relació dels béns immobles i mobles del difunt, sinó que només especifica l'hereu i els llegats; i no menys important, el capbreu menciona les herències per intestat, sense haver passat davant l'escrivà, bastant abundants.

Les donacions en capítols matrimonials són molt freqüents, en especial en èpoques de crisi. La signatura de capítols matrimonials té implícit un contracte econòmic en què cada part deix clar el que aporta a la unió. La donació de diners per part dels progenitors comporta una prèvia acumulació anterior per a acomodar els fills. Si no han estat capaços d'estalviar han de vendre alguna propietat o endeutar-se (censals, deutoris, vendes a carta de gràcia...). Una tercera opció és la de donar una porció de terra, avançant l'herència, la qual comporta una pèrdua del valor terra-capital, ja que es fragmenta. A Torroja trobem les dues solucions.

Finalment, la tercera forma de transmissió de la propietat més emprada és la compravenda. És una transmissió fora de la família, que marca un traspàs motivat per causes econòmiques: trobem un venedor que es desprèn del bé per a sufragar diverses necessitats, i segons en quin nivell es trobi de l'estructura de la propietat pot enfrontar-se a greus problemes en reduir-se la superfície de conreu amb la qual ha de mantenir la subsistència. A l'altra banda hi ha un comprador que té diners i aprofita la situació concentrant la propietat. Al capbreu s'anota si la compra ha tingut lloc a l'encant públic (subhasta), o a marmessors, curadors o procuradors.

Analitzarem la intensitat de les diferents formes de transmissió de la propietat a Torroja en cada etapa, és a dir, si es tracta de la primera, la segona, la tercera o la quarta transmissió d'un bé immoble. Hem de fer esment que algunes propietats arriben en els setanta-quatre anys a canviar fins a sis vegades de propietari. Amb les dades obtingudes del buidatge estadístic hem elaborat el següent quadre:

Transmissions	primera	segona	tercera	quarta	total
Herència	134 (28%)	133 (31%)	96 (38%)	29 (29%)	392 (31%)
Capítols Matrim.	142 (30%)	82 (19%)	35 (14%)	11 (11%)	270 (21%)

Compra-venda	105 (22%)	148 (34%)	64 (25%)	39 (39%)	356 (28%)
Altres	92 (19%)	68 (16%)	60 (23%)	20 (20%)	240 (19%)
Capbreu	11	24	161	118	399
TOTAL	484	455	416	221	1657

En la **primera transmissió**, és a dir, la més propera en el temps a la declaració del capbreu, realitzada entre el 1711 i el 1744, domina la donació en capítols matrimonials seguida de molt de prop per l'herència: la transmissió dins la família se situa en un 58%. Cal destacar que de les 134 peces de terra rebudes en herència, un 20% ho foren per intestat, sense l'existència de cap testament escrit. Un altre aspecte a destacar és que veiem una diferenciació sexual: la dona rep i aporta al matrimoni la terra per herència majoritàriament, mentre que l'home ho fa en els capítols matrimonials. A Torroja el dot (pagat pels pares de la noia) en aquesta època és en diners i no en béns immobles.

El tercer grup en volum l'ocupa la compravenda, amb poc més de la cinquena part del total de propietats. Si diferenciem compravenda perpètua i compravenda a carta de gràcia o empenyorament, aquesta darrera modalitat, molt usada en èpoques de crisi, només representa el 6% del total. Finalment, la referència directa a l'anterior confessió es dona en onze casos.

En la **segona transmissió** (una tercera part fou feta a partir del 1711 i la meitat a partir del 1690) disminueixen les donacions en capítols matrimonials i passen a primer lloc les compravendes, fet que ens parla d'anys crítics. Paral·lelament baixen els intestats, que només són un 4% del total de les herències.

En la **tercera transmissió** les diferències entre capítols i herències són majors: els capítols no arriben al 14%, mentre les herències pugen fins a ser gairebé el 40% de les transmissions. Les declaracions en el capbreu anterior augmenten de forma important, en apropar-se a aquell, i arriben a ser gairebé la meitat.

La **quarta transmissió**, efectuada en tots els casos abans del 1700, amb un baix volum de peces afectades, ve dominada per les compravendes, seguides de les herències i les donacions en capítols matrimonials. En aquesta darrera transmissió –i tampoc en la tercera- no s'ha trobat cap venda a carta de gràcia.

En resum, la transmissió de la propietat dominant a Torroja del Priorat del 1670 al 1744 fou la familiar: herència (31%) i donació en capítols (21%). L'intercanvi de la terra per motius econòmics fou reduït a un 28%, xifra molt aproximada a la de Salomó, població del Camp de Tarragona (5).

L'endeutament

En el capbreu també hi apareixen els censals que havien encarregat els veïns de Torroja a la cartoixa. El censal és un préstec de diners en metàl·lic pel qual es paga un rèdit anual, per un temps indefinit i que es pot retornar quan hom vulgui, que té com a aval la hipoteca d'una propietat. L'interès s'anomena pensió i ha variat al llarg dels segles: en els segles XV i XVII era del 5%, en el XVI del 6,66% i el 1750 es reduí al 3%. La creació del censal s'anomenava encarregament i el pagament lluïció, redempció o quitació. El deute total que tenien els propietaris de Torroja amb la cartoixa, era de 1204,5 lliures, que produïen 60 lliures anuals de pensió a favor dels monjos. Un 52% el pagaven els particulars i el 48% corresponia a censals realitzats per l'ajuntament.

En concret, de la cinquantena de declarants de Torroja, una cinquena part tenia deutes amb el senyor jurisdiccional, que ascendien a 632 lliures, que al 5% d'interès anual, es traduïen en el pagament de 31 lliures 9 sous. En quatre casos es fa esment de la seva creació: un datava del 1319 i els altres tres del segle XVII (1633, 1680 i 1693). La transmissió en el temps podia ser per herència o per la compra-venda del censal. Hom podia vendre o traspassar un censal a un altre particular com si fos diner en metàl·lic, i la venda de la propietat hipotecada comportava el canvi del censal.

El municipi de Torroja, que devia 572,5 lliures el 1744 al monestir, havia rebaixat el deute de gairebé 1000 lliures que tenia el 1710, quan el deute total de l'ajuntament després d'uns anys de guerra, pujava més de 2000 lliures, i els havia obligat a posar un nou impost als veïns: l'arrendament d'un quinzè dels fruits. De les 2000 lliures, 1526 eren el preu dels censals que havien encarregat, i les 623 restants eren per pensions endarrerides no pagades. La majoria dels acreedors són de l'estament eclesiàstic (67%): cartoixa, rectories, comunitats de preveres i aniversaris. El detall és el següent (les xifres són en lliures):

ANY	ACREEDOR	CAPITAL	CENSAL PENSIÓ(5%)	DEUTE	PENSIONS
1689	Escaladei	100	5	x20	100
1703	Escaladei	120	6	x6	35,4
1701	Escaladei	160	8	x8	64
1704	Escaladei	200	10	x5	50
1686	Escaladei	200	10	x18	180
1702	Pere Joan Soler (Tivissa)	66,7	3,3	x7	23,2
1705	Pere Joan Soler (Tivissa)	241,8	12	x4	48,3
1701	B. Llaberia (Falset)	100	5	x8	40
1707	Comunitat de preveres (Alforja)	40	2	x2	4
1706	Rector (Poboleda)	100	5	x3	15
1706	Rector (Torroja)	67	3,3	x3	10,01
1706	Rector (Cornudella)	100	5	x3	15
1706	G. Barrul (Poboleda)	100	5	x3	15
1706	Desconegut (Montblanc)	46	2,3	x7,5	17,02
1690	Aniversari (Torroja)	32,5	1,7	x4	6,5
TOTAL	1526,5				623,65

Per tal de fer front al fort deute, l'Ajuntament arrenda per deu anys una quinzena part de la producció agrícola que paga delme a Torroja i un vintè de la producció dels veïns que tenen terres a altres indrets, així com dels forasters que tenen parcel·les a la població i els del Mas Morells, "terme per si", propietat dels pagesos Joan Domènec i Esteve Ivorra. L'arrendatari és Jaume Freixes, de Poboleda, que per la seva part, el subarrenda a Andreu Sentís, familiar del Sant Ofici de Torroja, que es compromet a lluir els censals de l'ajuntament: 150 lliures cada any i a pagar 150 lliures de les pensions endarrerides. En cas de "destrucció de les cullites per l'exèrcit del rei o l'enemic" es permetia l'ajornament del pagament, però no en cas d'"esterilitat, seca, inundació, pedra, ni altra pèrdua alguna que esdevinga per causes de inclemències del cel".

NOTES

* Aquest treball és un resum del treball inèdit titulat "Aspectes socioeconòmics d'una vila del Priorat al segle XVIII: Torroja", que meresqué el Premi Priorat Històric en els Xens. Jocs Florals de Torroja (1987).

1.- Arxiu Històric de Tarragona, fons notarial de Reus número 4803 (caixa 347), notari Bonaventura Gay. Capbreu de Torroja del Priorat (173 ff.), Vilella Alta (95 ff.), Gratallops (102 ff.) i Porrera (89 ff.) del 1744. Té índex. Tamany foli, està enquadernat en pergamí. Estat de conservació regular.

2.- AHT, fons notarial de Falset (inclòs al de Tortosa), núm. 2122, foli 19v. Actua el notari Josep Bernardí Llop.

3.- Ibidem, folis 70-72.

4.- Ibidem, folis 34v-36.

5.- F.Andrés – R.Benítez, "Distribución social y formas de transmisión de la propiedad desde los libros "cabreos" catalanes. Aproximación metodológica (el ejemplo del Tarragonés: Salomó 1594-1762", a *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, vol. 1, Barcelona 1984, pàg. 236.

APÈNDIX

Contracte de parceria entre Andreu Sentís, de Torroja del Priorat, i Pasqual i Jaume Domènec, pare i fill de Poboleda. Cartoixa d'Escaladei 1712.

AHT, fons notarial de Falset (inclòs a Tortosa), núm. 2122, folis 117-123v.

“Sobre la concessió a mitges y coses devall escrites per y entre lo honorable Andreu Sentís, familiar del Sant Ofici del lloch de Torroja, Priorat de Scala Dei, arquebisbat de Tarragona, de una part; y Pasqual Domènec y Jaume Domènec, son fill, pagesos del lloch de Poboleda del dit Priorat y arquebisbat de part altra, són estat fets, pactats, firmats y jurats los capítols y pactes següents:

Primerament, lo honorable Andreu Sentís, per temps de quatre anys y quatre explets que començaran a córrer lo dia de Sant Andreu apòstol primer vinent, y finirán en semblant dia del any mil set-cents y quinze, concedeix a mitges al dit Pasqual Domènec, present y acceptant, y Jaume Domènec son fill, encara que ausent, totes les heretats, terres, horts, vinyes, oliverals y possessions que se hi posseeix en lo terme de dit lloch de Torroja, exceptades les terres que baix en altre capítol se diran, les quals se reserva envers si, y no vol sian compreses en la present concessió fa amb els pactes següents:

Primo ab pacte que los dits Pasqual y Jaume Domènec, hegen y deguen y sien obligats a conrear totes les terres y heretats compreses en la present concessió, a ús y pràctica de bon pagès, çò és que los guarets per blat han de tenir tres relles si es posa, y sinó dos relles en los mesos de abril y maig, y los guarets del cànem quatre relles sens la de la sembrada, tenint obligació de posar-hi fems y fer-hi formigués segons ús y pràctica de bon pagès.

Item ab pacte que dits Domènec tinguen obligació de sembrar quiscun any la meitat de l'horta que es concedeix a mitges de cànem y l'altra meitat de blat y fer en dita horta dos corteres de faves, y si és menester tres corteres y en los rostolls de regadiu degan sembrar fesols cada any.

Item ab pacte que los dits Andreu Sentís y Pascual y Jaume Domènec, tingan obligació de posar cada una de dites parts totes les llavors que seran menester, quiscun any per a sembrar totes les dites terres y horts per meitat cada una de dites parts per iguals proporcions.

Item ab pacte que los dits Pasqual y Jaume Domènec tinguen obligació de fer tots los cuchs de seda per la filla de dit Andreu Sentís té en ses heretats a mitges, y posar també cada un la mitat de la llavor, y feta y filada que sia la seda se haja també de partir la meitat per al dit Sentís y l'altra meitat per a dits Domènec, reservant-se emperò lo dit Sentís facultat per a fer mitja onsa de llavor de cuchs per son compte, y finalment per a cullir fulla per als dits cuchs de les moreres que ben vistes li seran, sens contradicció dels dits Domènec.

Item està pactat entre dites parts que tots los fruyts y grans ques culliran, y Déu Nostre Senyor donarà en dites heretats durant los dits quatre anys se deguen partir per mitat entre les dites parts després de haver pagat los delmes y primícies, y lo cànem y borres se hagin de partir després que dits pare y fill Domènec ho hauran bargat, y lo vi així mateix a la mitat lo dia que mescolaran tant lo vi com lo premsat. Y les grans d'alsina de la heretat del Pas de l'Ase se deuen partir a mitges, reservant-se dit Andreu Sentís la facultat de batre una

alsina cada any de ses heretats, aquella que a ell ben vista li serà y fer sues pròpies les glans de dita alsina sense paig, ni contradició de dits Domènech.

Item los dits Pasqual y Jaume Domènech tinguen obligació de escurar les sèquies dels horts y girar la aygua per a regar conforme és costum entre los hortolans.

Item ab pacte que los dits pare y fill Domènech tinguen obligació de tornar tots los marges ques derrocaran en dites heretats a ses costes durant los dits quatre anys y que no puguen tallar ni esporgar ningun gènere de abres sens llicència de dits Sentís.

Item ab pacte que los dits renders tinguen obligació de aportar al dit Sentís tota la llenya que haurà menester per a l'ús y servey de sa casa, estant y habitant en Torroja durant lo dit temps, no emperò per a fer ayguardent ni sabó.

Item ab pacte que si al dit Andreu Sentís durant lo dit temps, se li oferirà haver de anar a Tarragona o per aquest vehinat com no passe de Tarragona, una los dits Pasqual Domènech o Jaume fill, deguen deixar-li una cavalcadura del parell que tindran y acompanyar-lo quatre vegades cada any, y no més, avant y lo dit Andreu Sentís tinga obligació de fer-los lo gasto a ell y a la cavalcadura sua pròpia en sa casa per anar a cavall, perquè si té cavalcadura pròpia no tindran tal obligació.

Item és pactada que durant los dits quatre anys lo dit Andreu Sentís puga collir fruytes fresques y qualsevol altra cosa en les heretats concedides a mitges per al ús y servey de sa casa y lo mateix puguen fer dits mitgers sens perjudicar-se la una part a l'altra.

Item és pactat que los dits Pasqual y Jaume Domènech tinguen obligació de criar en dita hysenda dos tossinos grassos a mitges, los quals se hagen de comprar també a mitges pagant dit Sentís la mitat del preu y los dits Domènech la altra mitat, los quals se hagen de partir quan seran grassos per iguals parts.

Item ab pacte que los dits renders tinguen obligació de tenir un ramat de bestiar de llana a guany del dit Andreu Sentís en la forma y per les parts se acostuma fer per aquesta terra, essent lo cabal de dit Sentís, y en cas que dit Andreu Sentís nols done dit ramat de bestiar seu propi, en tal cas, los dóna facultat quen puguen pendre de altri, y en aquest cas lo hagen de tenir a mitges ab dit Sentís, lo qual dega pagar la mitat de la soldada del pastor y la mitat del gasto de dit pastor ajudant-los a constituir o conduir los corders conforme se acostuma.

Item es pactat que los dits renders hagen de traure y posar en bon conreu tots los mijanets de brossa que y haja en mig o a les vores de dietes heretats de forma que lo parell puga passar per a llaurar.

Item és pactat entre las ditas parts que los dits renders tinguen obligació de fer quiscun any durant la present concessió quatre cents formiguers y posar-los en los guarets del blat allà ahont més necessitat hi haja.

Item és pactat que los dits renders tinguen obligació de donar al dit Andreu Sentís quiscun any la palla que haurà menester per a sustentar una cavalcadura, de la qui culliran en dites heretats.

Item és pactat que per quant ara de present lo dit Andreu Sentís dóna y entrega als dits renders tota la palla que ha cullit en aquest any en ses heretats per a que dits renders puguen sustentar lo parell que han de tenir.

Que per çò los dits renders lo últim de dits quatre anys que finirà la present concessió hagen de restituir, tornar y donar al dit Andreu Sentís tota la palla que culliran y hauran cullit en lo dit últim any de la present concessió en les dites heretats.

Item és pactat entre les dites parts que lo dit Andreu Sentís deixarà als dits Pasqual Domènech y Jaume Domènech son fill, differentes ahines de pagès per a conrear les terres de les quals se farà un memorial a part firmat de mà de dits renders o altri per ells, les quals ahines a la fi de dits quatre anys los dits Domènech les hagen y deguen restituir y tornar al dit Andreu Sentís ab la mateixa forma que las hauran rebudes.

Item és pactat entre les dites parts que cada una d'elles dega comprar una cavalcadura, çò és, dit Andreu Sentís una, y los dits pare i fill Domènech altra, per a conrear les dites terres les quals se deguen avaluar cada una per si, y si per cas se'n pert o mor alguna delles, qualsevol que sia, que en tal cas cada una de les dites parts perda la mitat del valor o preu de la tal cavalcadura ques perdrà o morirà.

Item és pactat que si per cas los dits pare o fill Domènech aniran a guanyar algun jornal ab lo dit parell de conreu, que en tal cas lo dit Andreu Sentís dega cobrar de dits Domènech la tercera part d'allò que guanyaran de jornal.

Item és pactat que los dits Pasqual y Jaume Domènech no poguen traure ni fer ninguna artiga en les terres de dit Andreu Sentís sens llicència de dit Sentís.

Item és pactat per a llevar tota qüestió de les terres que comprenen en la present concessió que lo dit Andreu Sentís se reserva per a sí, y no vol sien compreses en la present concessió les heretats següents:

-Primo lo hort tancat que té en dit terme, cò és, lo que està comprès dins les parets tan solament.

-Item lo hort del Bonet quel té empenyat y lo hortet Francesca Molló que també és empenyat, y un bocí del hort de Josep Sentís, y la vinya de la Grifolla que és arrendada, y també la parada de les moreres, en cas que tinga cavalcadura per a fer ferratge.

-Quedant per als dits Pasqual Domènech y Jaume, son fill, la vinya nomenada los Figuerals, y la vinya nomenada lo mallol de la Munsona, y les demás terres y horts que té en lo terme de Torroja que no estan compreses en la present reserva.

Item és pactat que los dits pare y fill Domènech hagen de conrear y cultivar les dites vinyes dels Figuerals y Mallol de la Munsona a ús y pràctica de bon pagès y fer marges y colgats allà ahont serà menester, y tornar los marges ques cauran en dits temps.

Item és pactat que las olivas o oli ques cullirà en les dites heretats y oliveres de aquelles se haja de partir a mitges en oli al molí del oli, lo die ques farà lo oli.

Item és pactat que lo dit Andreu Sentís haja de donar, segons que de present donar promet habitació en sa casa als dits Pasqual y Jaume Domènech y sa família y cavalcadura, reservant-se dit Sentís per a son ús y habitació lo quarto nou y la cambra del cap de la escala, y la cambra de la cuyna, la qual cuyna sia comuna per a totes les dites parts, y la botiga, y una establia en cas que hage cavalcadura, o tinga hostes, y també se reserva lo ús del restant de casa quan tinga menester..

Item ab pacte que lo dit Andreu Sentís haja de deixar als dits Pasqual Domènech y Jaume Domènech, son fill tot lo blat y llavor que serà menester per a sembrar de blat totes les dites terres quels deixa a mitges tots los dits quatre anys, la qual llavor los dits Domènech hagen y deguen, segons que de present prometen tornar-la al dit Andreu Sentís lo últim any de dita concessió.

Item així mateix lo dit Andreu Sentís promet deixar als dits Domenechs, lo primer any los fesols y demás llavors y llegums que seran menester lo dit primer any, y feta la primera cullita dels llegums y grans grossers deguen tornar al dit Sentís la llavor quels haurà deixat a gra per gra, y los restants anys cada una de dites parts dega posar la mitat de dites llavors.

Item és pactat entre les dites parts que lo dit Andreu Sentís haja y dega pagar durant la present concessió a mitges se suscitarà alguna qüestió o dubte sobre la intel.ligència y observància dels sobre escrits pactes, que en tal cas les dites parts hagen de estar segons ara de present prometen estar a l'arbitre y declaració del reverend pare conreher del real monestir de Scala Dei, que vuy és, després serà en lo qual reverend pare conreher, comprometen donar-li tot lo poder que de dret li poden y deuen donar, prometent estar al arbitre y declaració de dit reverend pare conreher...

Et ideo nos deita partes laudantes perfiat cum restitutione missionum per salario procuratoris intus locum de Torroja, quinque solidorum et extra decem solidorum barcinonensis pro qualibet Dei per obligatione honorem deitonem contrahentium simul et insolutum renuntiantes beneficio novenum constitutionum per epistole Duci Adriani et consuetudini barcinone...Testes firma dictorum Andrea Sentís et Paschalis Domènech sunt Joannes Porqueres agricola mansi de Bonrepòs, et Raimundus Sans, familiaris regalis monasterii Scala Dei.

Testes firma dicti Jacobi Domènech..in dicta convenia Scala Dei, die vigesima mensis aprilis anno a nativitate domini millesimo septingentessimo duocedimo, sunt Dionisius Pujol, et Andreas Vaquer agricola dicti loci de Torroja.

Article publicat a *Estudis Prioratins* (Falset), núm. 2 (2000), p. 203-234